

Mezi dvěma totalitami

Po 2. světové válce získala římskokatolická církev značný společenský kredit. Důvodem byl její postoj během nacistické okupace, kdy se velká část duchovních i laiků zapojila do rezistenčního hnutí. Více než 70 kněží české národnosti bylo popraveno nebo zahynulo v nacistických koncentračních táborech a věznicích, přes 300 jich bylo vězněno. Církev ovšem přes utrpení ztráty zahájila rychle obnovu svých institucionálních struktur i duchovních aktivit. Byla početně největší církví v českých zemích: podle sčítání lidu z roku 1950 se k ní hlásilo cca 6,8 mil. obyvatel (76,3 %). Po roce 1945 působilo v českých zemích kolem 4 000 duchovních a v cca 670 říšských domech žilo kolem 1 500 řeholníků a 7 700 řeholnic. Po válce byly jmenovány na místa biskupů respektované osobnosti, často z řad účastníků protinacistické rezistence (jako Josef Beran a Štěpán Trochta).

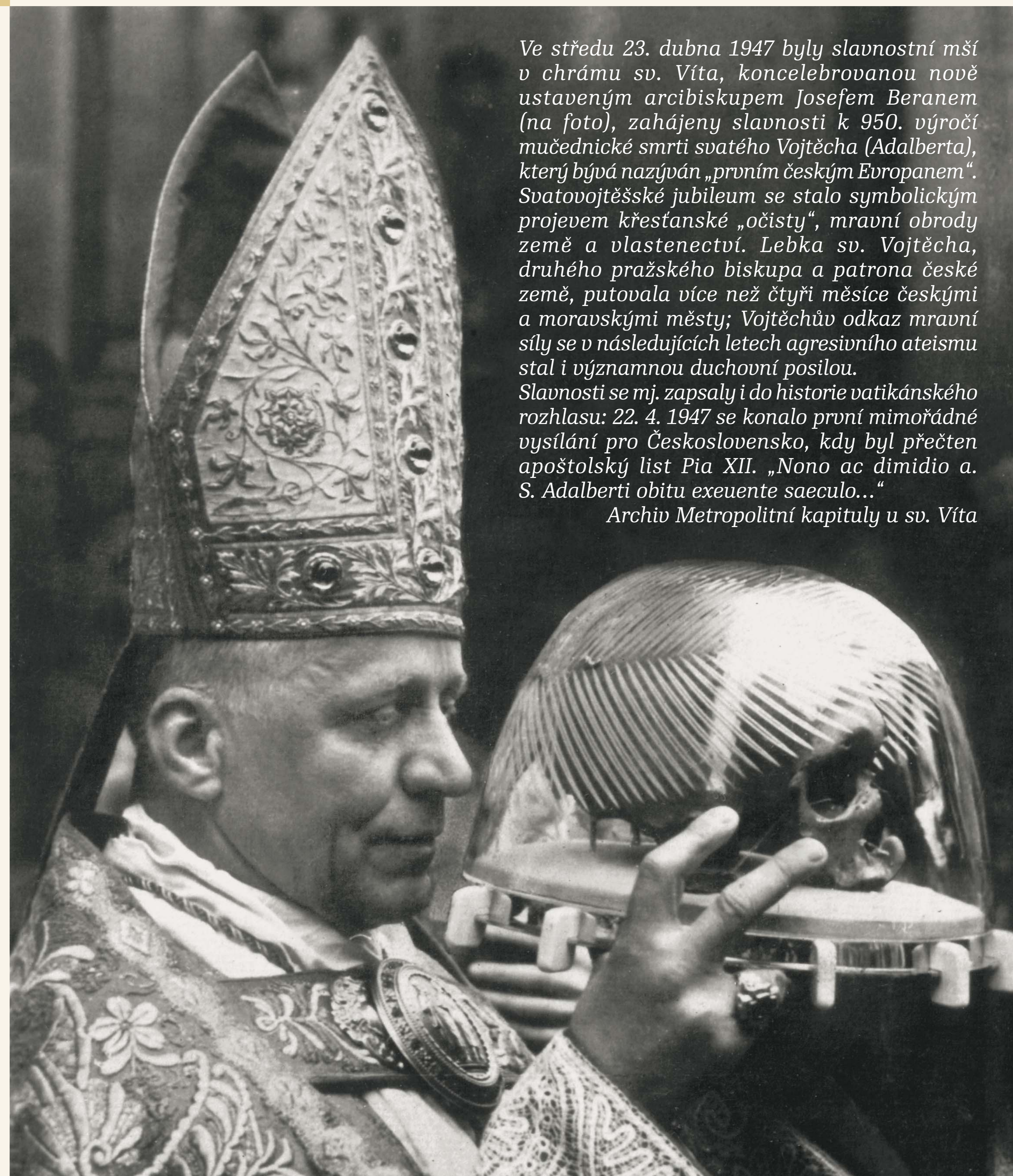
V třiletém mezidobí mezi dvěma totalitami se projevil i výsledek náboženské obrody, zahájené již před válkou. Došlo k obnově činnosti teologických fakult (Praha, Olomouc) a bohoslovci mohli studovat také v diecézních a rádo- vých učilištích (v roce 1948 studovalo teologií 739 studentů). Kromě toho bylo v českých zemích provozováno více než 130 církevních škol. Po válce se rozvinula také charitativní činnost, zaměřená na zmírnění důsledků války (pomoc válečným uprchlíkům, vězňům, sirotkům ap.); ještě v roce 1950 udržovala církev téměř 300 sociálních zařízení. Katolická církev tak představovala důležitý duchovní, kulturní, ale i sociální fenomén, působící v české společnosti.

Církev byla také jednou z prvních institucí, která vystupovala proti násilným excesům, doprovázejícím odsun německého obyvatelstva z Československa. Biskupové odsoudili v pas- týřském listu z listopadu 1945 princip kolektivní viny. Odsun výrazně změnil konfesní mapu českých zemí, protože pohraniční regiony, kde žila většina Němců, patřily k místům s vysokou religiozitou (došlo k úbytku téměř 20 % katolických věřících). Společně s věřícími odešlo také kolem 1 600 duchovních.

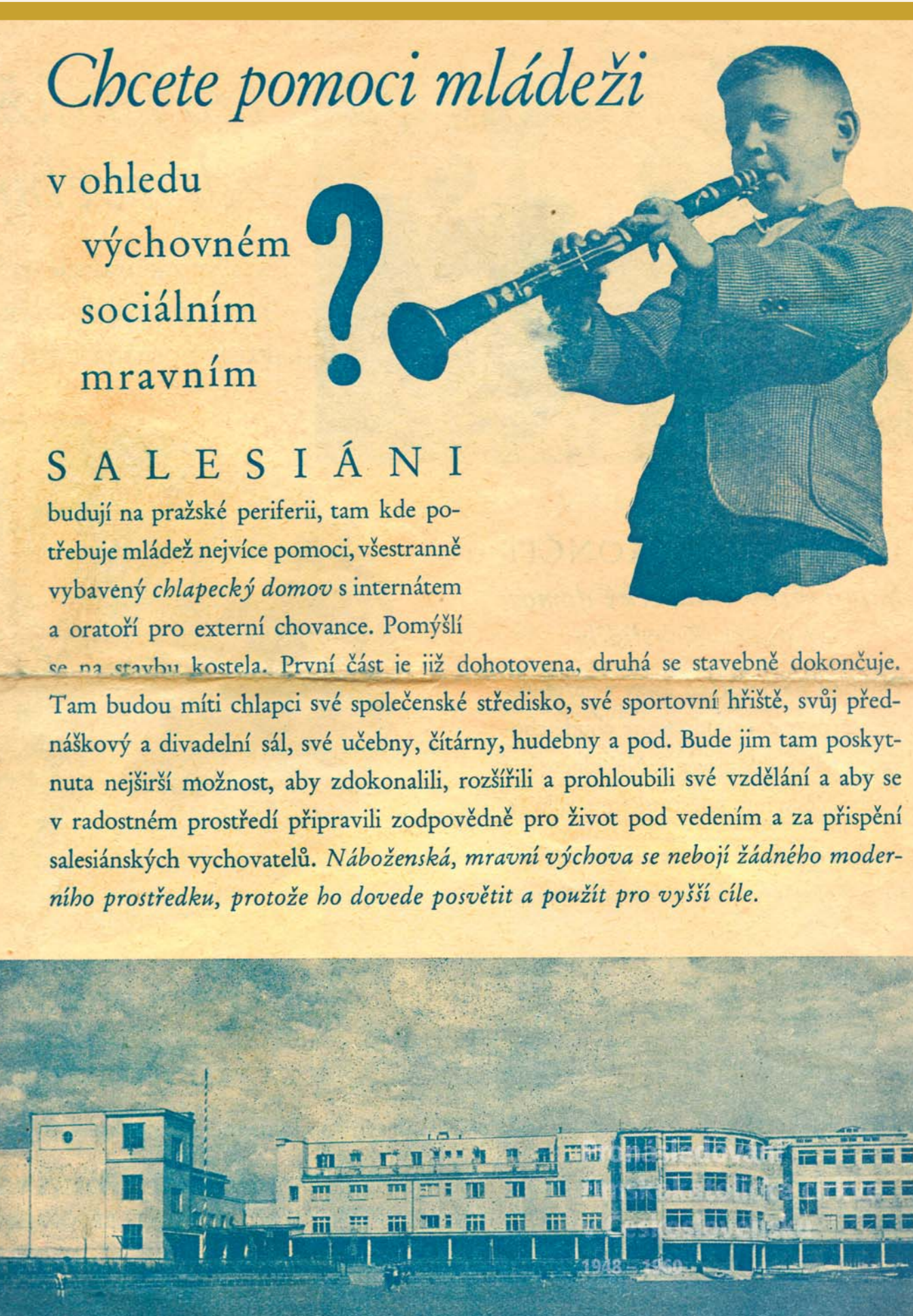
Objevily se rovněž signály, svědčící o počínajících sporech mezi církví a státními orgány, kde se prosazoval komunistický mocenský vliv. Jednalo se zejména o omezování církevních periodik a o důsledky poválečné pozemkové reformy pro církevní statky. Hlavním konfliktním polem se však stal zápas proti snahám o prosazení státního monopolu na veškeré školství, kdy katolické kruhy hájily pluralitu vzdělávacích modelů. Díky jejich odporu však vláda neprosadila tyto záměry v praxi - k tomu došlo až po únoru 1948.

V oblasti školství a zdravotnictví se v meziválečném a poválečném období výrazně uplatnily Milosrdné sestry sv. Karla Boromejského. V roce 1945 působily na 120 místech, zejména v nemocnicích, školách a různých sociálních ústavech. - Na snímku sestra Aquina Sedláčková, odborná učitelka a později ředitelka Ústavu pro nevidomé v Praze na Hradčanech, která je autorkou adaptace Lormovy prstové abecedy pro hluchoslepe na český jazyk. ASCB

Ve středu 23. dubna 1947 byly slavnostní mši v chrámu sv. Víta, koncelebrovanou nově ustaveným arcibiskupem Josefem Beranem (na foto), zahájeny slavnosti k 950. výročí mučednické smrti svatého Vojtěcha (Adalberta), který bývá nazýván „prvním českým Evropanem“. Svatovojtěšské jubileum se stalo symbolickým projevem křesťanské „očisty“, mravní obrody země a vlastenectví. Lebka sv. Vojtěcha, druhého pražského biskupa a patrona české země, putovala více než čtyři měsíce českými a moravskými městy; Vojtěchův odkaz mravní síly se v následujících letech agresivního ateismu stal i významnou duchovní posilou. Slavnosti se mj. zapsaly i do historie vatikánského rozhlasu: 22. 4. 1947 se konalo první mimořádné vysílání pro Československo, kdy byl přečten apoštolský list Pia XII. „Nomo ac dimidio a. S. Adalberti obitu exeunte saeculo...“
Archiv Metropolitní kapituly u sv. Víta

Heslo salesiánů, kteří působili v českých zemích od roku 1927 a patřili v poválečném období k jedné z neaktivnějších řádů, „Da mihi animas, cetera tolle“ („Dej mi duše, ostatní si vezmi“) ve zkratce vystihuje původní a dodnes hlavní poslání této kongregace, tj. výchovu mládeže, zejména dětí opuštěných, duševně či hmotně ohrožených. Salesiáni vytvořili jedinečný preventivní systém péče o „děti ulice“, založený na rozumu, víře a laskavosti. Na snímku informační leták se žádostí o podporu při dostavbě Salesiánského ústavu v Praze-Kobylisích.
Soukromý archiv J. Pešaty

Komunisté a náboženství

Každé učení, které chce spravedlnost a nový lepší řád na zemi, bývalo ve své době pronásledováno. Tak jako vládců starého Říma pronásledovali, mučili a křičovali první křesťany, kteří hlásali lásku k bližnímu a chtěli svět bez křivd a vykořisťování - stejně tak hitlerovci a kapitalisté pronásledovali, mučili a vraždili komunisty, bojovníky za svobodu, pokrok a spravedlivé uspořádání světa

Komunisté dostali za právu! Jsou dnes vedoucím činitelem v naší zemi. Reakcionářům zbyla poslední zbraň - nízká pomluva! Aby zmátli náš věřící lid a odvrátili ho od cesty, kterou ho vede komunistická strana, roztrušují starou hitlerovskou lež, že komunisté jsou úhlavními nepřáteli náboženství a církve.

MY KOMUNISTÉ, PROHLAŠUJEME,

že plně uznáváme demokratickou zásadu svobody svědomí a náboženského vyznání, stejně, jako uznáváme svobodu výkonů náboženských obřadů.

Náboženství pokládáme za vnitřní a soukromou věc každého jednotlivce, a zejména odmítáme rozpoutávat v otázkách náboženských jakýkoliv boj, který by ohrožoval jednotu národa. Naopak pokládáme za daleko důležitější dohodnout se se všemi lidmi dobré vůle o tom, jak společně pracovat ke štěstí a blahobytu národa. - Vážíme si proto také všech vlasteneckých kněží, kteří statečně proti fašismu bojovali a dnes při výstavbě republiky upřímně pomáhají.

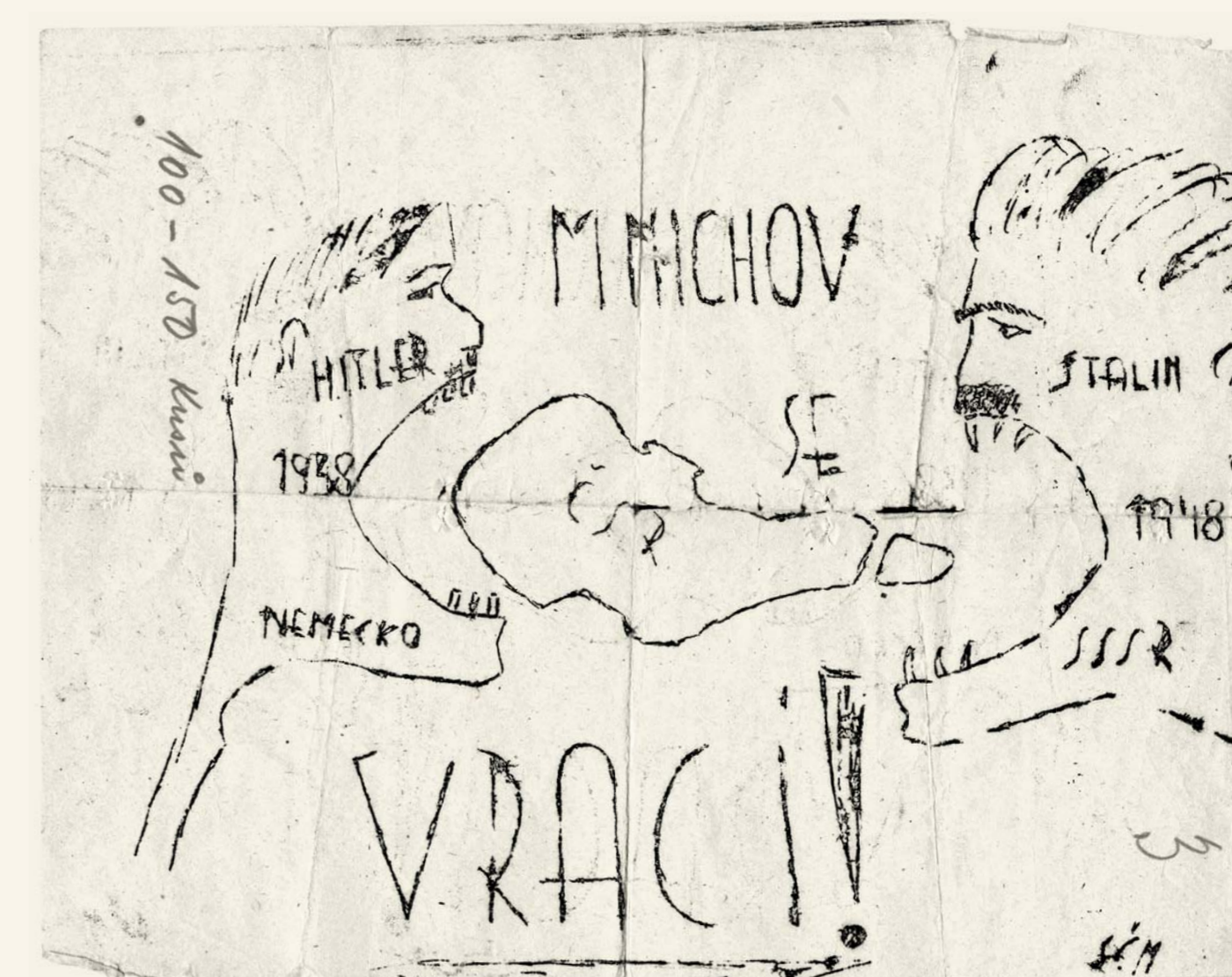
Prohlašujeme, že ideály křesťanské pospolitosti a lásky k bližnímu nejsou v rozporu s naším snažením po šťastném světě bez vykořisťovatelů a farizeů.

Jenom nepřátelé těchto ideálů, různí kazimírové a červotoči, kteří chtějí rozhlodat zdravé kořeny naší nové republiky, bojují dnes proti komunistům.

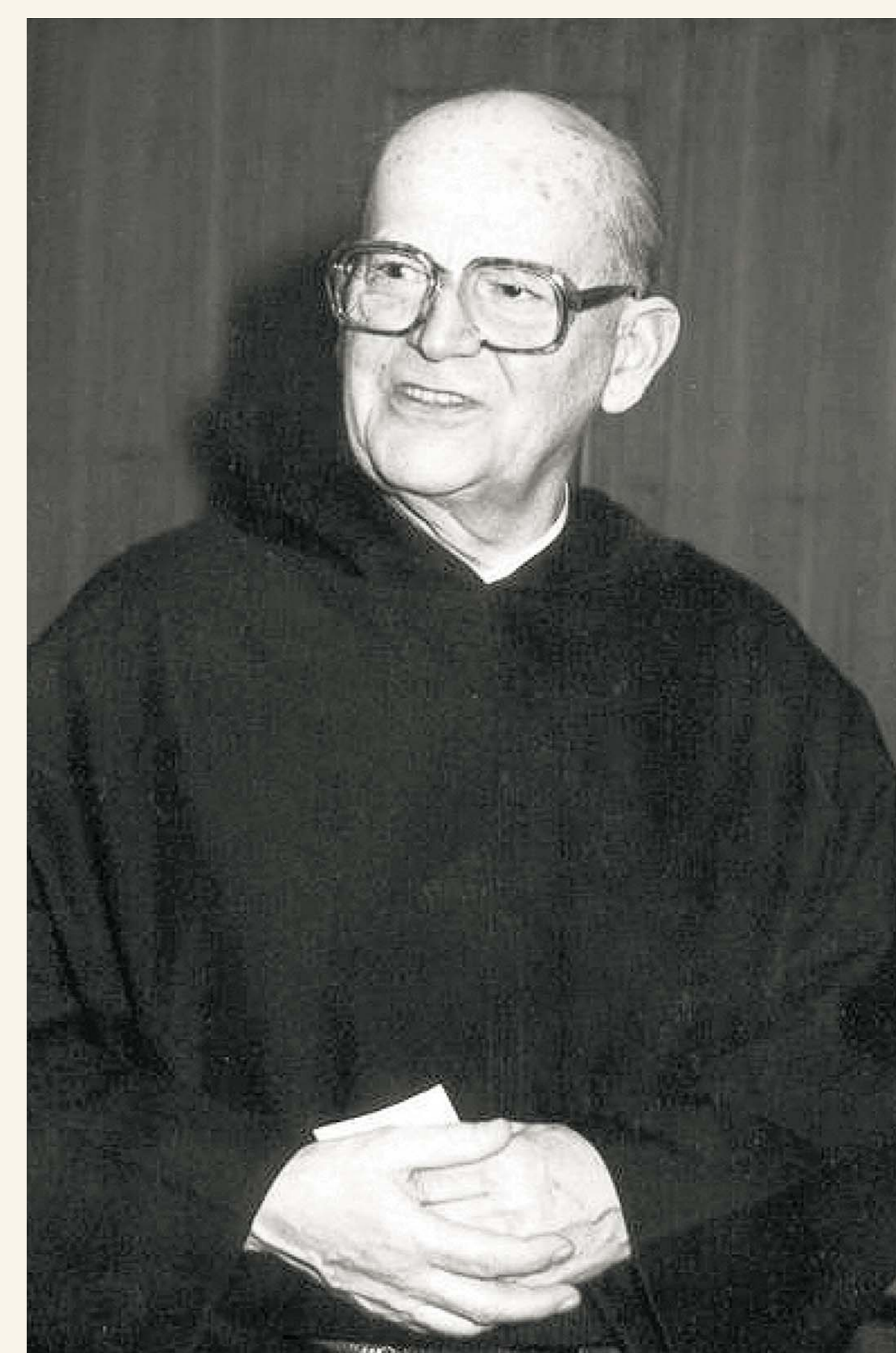
Věřící lidé milují pravdu! Vědí, že bez hrdinného boje Sovětského svazu a bez obětí, které přinesli komunisté na oltář národa, nezněla by již nikdy česká řeč ani v kostelích. Proto věřící lidé odmítnou lži a pomluvy reakce!

Půjdou s komunistickou stranou, která je nejlepší zárukou silné, šťastné a ve všem spravedlivé republiky!

Předvolební plakát Komunistické strany Československa před volbami do Národního shromáždění v roce 1948. NA (UV KSČ)

Ilegální leták „Mnichov se vrací“, který byl zabaven tajnou komunistickou policií. ABS (V-2014 Ostrava)

Jedním z odsunutých německých kněží byl i augustinián Paulus Sladek (1908–2002), protagonista hnutí duchovní obrody mezi německými katolíky v meziválečném období, která byla současně nesena v duchu posilování německé národní identity. V lednu 1946 spoluzaložil společnost Ackermann Gemeinde. Do svých aktivit se od počátku snažil promítnout křesťanskou reflexi odsunu a s tím spojené otázky utváření nové sudetoněmecké identity. Archiv Ackermann Gemeinde